

Προσεγγίσεις στην κοινωνιολογική σκέψη: κοινωνιολογική θεώρηση και κοινωνιολογική φαντασία

Νικολάου Σουζάννα Μαρία, *Λέκτορας*

Περίληψη: Η Κοινωνιολογία είναι μια σύγχρονη επιστήμη. Υπό την έννοια, όμως, του αντικειμένου που εξετάζει, η Κοινωνιολογία δεν είναι κάτι νέο, δεδομένου ότι η Φιλοσοφία αρχικά ήταν συνδεδεμένη με τη διδασκαλία περί κοινωνίας. Άρα πολλά στοιχεία της Κοινωνιολογίας προέρχονται από το φιλοσοφικό στοχασμό. Εκείνος που σκέφτεται κοινωνιολογικά θα πρέπει να έχει αποκτήσει φιλοσοφική παιδεία που θα του επιτρέπει να εξετάζει τα κοινωνικά ζητήματα στη βάση του κοινωνιολογικού στοχασμού, δηλαδή να εφαρμόζει στον κοινωνικό κόσμο μια φιλοσοφία της γνώσης του *Modus operandi*. Αξιοποιώντας στην πράξη τη φράση του Mills (1970) ότι η εργασία του κοινωνιολόγου είναι προϊόν κοινωνιολογικής φαντασίας θα αναλύσουμε στην παρούσα εργασία τη δυνατότητα ανάπτυξης της φαντασίας ως απαραίτητο στοιχείο κοινωνιολογικής θεώρησης και ευρύτερης οπτικής θεώρησης των πραγμάτων.

1. Η ανάπτυξη της κοινωνιολογικής σκέψης: η επιστήμη της Κοινωνιολογίας

Η παρατήρηση της κοινωνίας, των κοινωνικών θεσμών και μεταβολών, η ανάλυση πολιτικών συστημάτων έχουν τις απαρχές τους στα έργα των φιλοσόφων, των θρησκευτικών διανοητών και των νομοθετών κάθε πολιτισμού. Η προγενέστερη κοινωνική σκέψη αποτελεί τη βάση στην οποία στηρίχτηκε η ανάπτυξη της Κοινωνιολογίας ως νέας επιστήμης (Bottomore, 1983, σ. 90 κ.ε.).

Σύμφωνα με τον Ginsberg (1947: 2) οι πηγές της Κοινωνιολογίας είναι η Πολιτική Φιλοσοφία, η Φιλοσοφία της Ιστορίας, οι βιολογικές θεωρίες της εξέλιξης των ειδών και τα κινήματα κοινωνικής μεταρρύθμισης, τα οποία προκάλεσαν την ανάγκη ανάληψης ερευνών για τις κοινωνικές συνθήκες (αρχαιότερη μάλιστα αυτών η Πολιτική Φιλοσοφία, πρβλ. και Γιούλτση, 2000, σ. 103 και 181 κ.ε.). Η φιλοδοξία μάλιστα της Φιλοσοφίας να ερμηνεύσει την πορεία του ανθρώπου στην ιστορία και ιδιαίτερα την κοινωνική κρίση που αντιμετώπισε η κοινωνία με τη βιομηχανική επανάσταση και η ανάγκη να διαμορφωθεί μια κοινωνική θεώρηση, στην οποία θα στηριζόταν η κοινωνική πολιτική, αποτέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη της Κοινωνιολογίας. Αν μάλιστα θεωρήσει κανείς την Κοινωνιολογία ως μια θεωρία και διδασκαλία περί κοινωνίας τότε διαπιστώνει ήδη στην «Πολιτεία» του Πλάτωνα μια θεωρία περί της «δίκαιης και ορθής κοινωνίας» (δες και Αριστοτέλους, «Πολιτικά», «Ηθικά Νικομάχεια», «Αθηναίων Πολιτεία»). Ο Πλάτων καταθέτει ένα «σχέδιο για την ιδανική πολιτεία», που απορρέει από τον πυρήνα της φιλοσοφικής του σκέψης (θεωρία των Ιδεών) και την κριτική της κοινωνίας της συγκεκριμένης εποχής, με απώτερο στόχο τη δημιουργία της δίκαιης αθηναϊκής πόλης (Δεσποτόπουλος, 1978, σ. 46, υποσ. 1). Προτείνει την «έλλογη οργάνωση του όλου» με μια ουσιαστική μεταρρύθμιση στο έκτο βιβλίο: τη διαμόρφωση των κοινωνικών τάξεων με κυρίαρχη την τάξη των φιλοσόφων (Πλάτωνος, Πολιτεία 473 C11-E2). Αυτή η πρόθεση ενός σχεδίου της ιδανικής πολιτείας επέδρασε σε όλη τη μεταγενέστερη κοινωνική φιλοσοφία: η διαμόρφωση της ιδεώδους κοινωνίας ήταν πάντοτε σε άμεση συνάρτηση με την κατάσταση που επικρατεί στην εκάστοτε κοινωνία (Τσάτσου,

1980, σ. 162-164; Δεσποτόπουλος, 1978, σ. 11-15, 31,33). Στη θεωρία περί «δίκαιης και ορθής κοινωνίας» εντάσσεται και η αναγκαιότητα του καταμερισμού της εργασίας για την ικανοποίηση των υλικών αναγκών (Πλάτωνος, Πολιτεία 369BC, 370A). Είναι ξεκάθαρη η αντίληψη ότι κάθε άνθρωπος μπορεί να ανταπεξέλθει με επιτυχία σε ένα μόνο πράγμα, ενώ αν επιχειρήσει να κάνει πολλά θα αποτύχει παντελώς (Πλάτωνος, Πολιτεία 394E, 370B, 433A). Επομένως, η αντίληψη που διαμορφώνεται ως προς την κοινωνικοποίηση είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις κοινωνικές συνθήκες που μπορεί για παράδειγμα να έχουν σχέση με την αύξηση του πληθυσμού και να χαρακτηρίζουν μια ποσοτική μεταβολή ή ακόμα με τη διαφοροποίηση των ρόλων που χαρακτηρίζουν μια ποιοτική μεταβολή της κοινωνικής δομής (Πλάτωνος, Νόμοι 676B και Αριστοτέλους, Πολιτικά I, 2) (πρβλ. αναλυτικά στο: Αντόρνο & Χορκχάιμερ, 1987, σ. 13 κ.ε. 31 κ.ε.).

Γενικότερα επισημαίνεται, ότι οι κοινωνικοφιλοσοφικές αντιλήψεις επηρεάζουν την κοινωνική πραγματικότητα ακόμα περισσότερο, όταν διαλύεται η ιεραρχημένη και κλειστή φεουδαρχική κοινωνία και διαμορφώνονται οι κατάλληλες συνθήκες για τις κατηγορίες της εξέλιξης και της κοινωνικής ανέλιξης (Αντόρνο & Χορκχάιμερ, 1987, σ. 15-16.). Σύμφωνα με τον Τερλεξή (1999, σ. 32-33) «για ένα μεγάλο μέρος του 19^{ου} αιώνα οι κοινωνικές επιστήμες στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια στηρίζονταν ως επί πλείστον σε φιλοσοφικές αφητηρίες και προεκτεινόταν σε μακροκοινωνιολογικούς υπολογισμούς και κατευθύνσεις [...]». Μάλιστα κατά τον Bottomore (1983, σ. 105 κ.ε.) οι ισχυρές σχέσεις μεταξύ Κοινωνιολογίας και Φιλοσοφίας ακόμη και σήμερα διακρίνονται στις εξής διαπιστώσεις:

Πρώτα απ' όλα υπάρχει και είναι αναγκαία μια φιλοσοφική ανάλυση των εννοιών, των μεθόδων και των επιχειρημάτων που χρησιμοποιούνται στην Κοινωνιολογία, μια φιλοσοφία της Κοινωνιολογίας.

Δεύτερον, η μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς του ανθρώπου, της κοινωνικής αλληλεπίδρασης προϋποθέτει τη γνώση του επιστημονικού διαλόγου περί των αξιών στην ηθική και κοινωνική φιλοσοφία.

Και τέλος, τρίτον, η φιλοσοφική σκέψη είναι άμεσα συνδεδεμένη με την Κοινωνιολογία, επειδή η κοινωνιολογική έρευνα δεν μπορεί να αγνοήσει τα μεγάλα προβλήματα της κοινωνικής ζωής, όπως αυτά διατυπώνονται σε φιλοσοφικές κοσμοθεωρίες. Η Κοινωνιολογία διατυπώνει προβλήματα έχοντας αφητηρία τη φιλοσοφία της κοινωνίας, στην οποία και επιστρέφει για να δια φωτίζει νέα προβλήματα που αναδεικνύονται από την επιστημονική ερμηνεία.

Εξετάζοντας, λοιπόν, η Κοινωνιολογία την κοινωνική ζωή των ανθρώπων συνδέεται a priori με τις άλλες επιστήμες, όπως την Κοινωνική Ανθρωπολογία, την Ψυχολογία, την Οικονομική και Πολιτική επιστήμη, τη Φιλοσοφία και την Ιστορία, που από τη δική τους οπτική και με τη δική τους επιστημονική προσέγγιση εμπλέκουν στις διερευνήσεις τους την κοινωνική ζωή των ανθρώπων (Bottomore, 1983, σ. 90 κ.ε.). Ως πολυσήμαντη λέξη, κατά τον M.Weber (1983, σ. 217), η Κοινωνιολογία είναι μια επιστήμη που επιδιώκει να κατανοήσει ερμηνευτικά την κοινωνική συμπεριφορά και να προβεί στην «αιτιώδη εξήγηση της πορείας της και

των συνεπειών της». Μεγάλη υπήρξε ωστόσο η δυσκολία της ως ύστερη επιστήμη να διαφοροποιήσει το αντικείμενό της από εκείνα των άλλων εμπειρικών κοινωνικών επιστημών. Η ανάδειξή της ως επιστήμη μέσω του αιτήματος της οριοθέτησής της ως πειθαρχημένης και συστηματικής συναγωγής και σύνθεσης γνώσεων που θεμελιώνονται και ελέγχονται με τη χρήση συστηματικών μεθόδων εμπειρικής έρευνας, όπως οι φυσικές επιστήμες, προσέκρουε στο ίδιο το αντικείμενό της δεδομένου ότι η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς διαφέρει από την παρατήρηση των γεγονότων του φυσικού κόσμου (Giddens, 2002, σ. 63). Όσο όμως περισσότερο προόδευε η διαμόρφωση των φυσικών επιστημών με νόμους προσδιορισμένους με ακρίβεια, τόσο περισσότερο προωθούνταν το αίτημα να διαμορφωθεί ένα αντίστοιχο μοντέλο για την κοινωνία. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε στη θετική κοινωνιολογία του Comte με την αναγνώριση φυσικών νόμων στις μεταβολές και αλλαγές στην κοινωνία, με μέσα την καθαρή παρατήρηση, το πείραμα και τη συγκριτική μέθοδο. [Υπό το πλαίσιο αυτής της εξέλιξης, σύμφωνα με τους Αντόρνο και Χορκχάιμερ (1987, σ. 20) διαφοροποιείται η Κοινωνιολογία, όπως προβάλλεται από τον Comte, από τη διδασκαλία περί κοινωνίας του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη]. Η εξέλιξη στη συνέχεια οδήγησε στην ανάπτυξη της νέας επιστήμης, όπου όμως το θεωρητικό στοιχείο διατηρήθηκε χωρίς να χαθεί, τόσο ως προς την ύπαρξη ενός σκιαγραφήματος της ολότητας όσο και ως προς το σχήμα της μεθοδολογίας, της θεωρίας που στηρίζει την επιστήμη ή των επιμέρους κλάδων της. Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ου διαμορφώνεται η Κοινωνιολογία ως αυτόνομη επιστήμη. Σημαντική υπήρξε η συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης των Comte, Durkheim, Spencer και Marx σε ό,τι αφορά στην αυτονομία της και το αντικείμενό της. Η νέα επιστήμη, όπως εξελίχθηκε, έχει αντικείμενό της τη συστηματική παρατήρηση των προϋποθέσεων και μορφών της κοινωνικής ζωής, τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους, τις σχέσεις των ομάδων και των κοινωνικών συστημάτων, τη δομή της κοινωνίας (κοινωνική στρωμάτωση, κοινωνική μεταβολή) (Γέμτος, 2003, σ. 160). Μπορεί, δηλαδή, να αναλύει, να παρατηρεί και να εξετάζει με τη χρήση συστηματικών μεθόδων εμπειρικής έρευνας: α. τις μορφές κοινωνικοποίησης β. τα διάφορα πεδία της κοινωνικής πραγματικότητας, τις διάφορες «περιοχές» της συνολικής κοινωνίας, όπως τις κοινωνικές τάξεις, τα κοινωνικά στρώματα, τις κοινωνικές ομάδες και τη δυναμική τους, τις κοινωνικές οργανώσεις, τον κοινωνικό έλεγχο κ.ά. και ποτέ το άτομο έξω από τους κοινωνικούς του προσδιορισμούς και τελικώς να αποτιμά λογικά τα επιχειρήματά της (Αντόρνο & Χορκχάιμερ, 1987, σ. 21 κ.ε' Παναγιωτόπουλος, 2007, σ. 9-15).

2. Ο τρόπος σκέψης του Κοινωνιολόγου

Κάθε κοινωνιολογική θεώρηση προϋποθέτει ένα ευρύτερο οπτικό πεδίο, μια κοινωνιολογική οπτική (Μπέργκερ, 1983, σσ. 44; 68). Ο Durkheim (1994: 92) πρώτος επισημαίνει ότι τα κοινωνικά φαινόμενα καθαυτά πρέπει να εξετάζονται ανεξάρτητα από τα συνειδητά υποκείμενα που τα αντιλαμβάνονται, πρέπει να μελετηθούν απ' έξω σαν εξωτερικά πράγματα. Επομένως, κάθε κοινωνιολογική

προσέγγιση ενός κοινωνικού ζητήματος προϋποθέτει τη διερεύνηση της πραγματικότητας που βρίσκεται κάτω από τα επιφαινόμενα, πέρα από τα εμφανή εξωτερικά πλαίσια, κοντολογίς την ανίχνευση νέων επιπέδων της πραγματικότητας (Charon, 2000). Απαραίτητο στοιχείο της κοινωνιολογικής οπτικής είναι η «κοινωνιολογική φαντασία». Ο όρος πρόεκυψε από τις εργασίες του C. W. Mills, όταν πρότεινε την ανάληψη ερευνών για τα σημαντικά κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα του μεταπολεμικού κόσμου με περισσότερη φαντασία. Η κοινωνιολογική φαντασία αποτελεί απαραίτητο εργαλείο κάθε κοινωνιολόγου και απαιτεί την αποστασιοποίησή του από τις κοινωνικές διαδικασίες της καθημερινής ζωής, προκειμένου να τις θεωρήσει από άλλη οπτική γωνία. «Με την κοινωνιολογική φαντασία αποκτά κανείς τη δυνατότητα να συλλάβει το νόημα που έχει η μεγάλη ιστορική πορεία για την εσωτερική ζωή και τη σταδιοδρομία των ατόμων. Αποκτάει τη δυνατότητα να κατανοήσει με ποιον τρόπο τα άτομα αυτά, στη δίνη των καθημερινών τους εμπειριών, αναπτύσσουν συχνά μια ψεύτικη συνείδηση της κοινωνικής τους θέσης. [...] Με τον τρόπο αυτό, η προσωπική ανησυχία των ατόμων διοχετεύεται σε ορισμένα σαφή κοινωνικά προβλήματα και η αδιαφορία του κοινού μετασχηματίζεται σε ενεργό συμμετοχή στα προβλήματα αυτά» (Mills, 1985, σ. 12-13). Ο κοινωνιολόγος θα θεωρήσει τα κοινωνικά γεγονότα όχι μόνο από την οπτική της επίδρασής ή επιρροής τους σε ένα μεμονωμένο άτομο, αλλά υπό τη γενικότερη σκοπιά του δημόσιου ενδιαφέροντος, της επιρροής ή των επιπτώσεών τους στην κοινωνία (Mills, 1985, σ. 13). Ένα παράδειγμα: η φτώχεια μπορεί να αποτελεί για τον άνθρωπο που τη βιώνει ουσιαστικό πρόβλημα, που τον ταλανίζει με προεκτάσεις στην προσωπική, κοινωνική, ατομική και οικογενειακή ζωή και μπορεί να τον οδηγήσει ακόμα και σε αδιέξοδο. Ο κοινωνιολόγος θεωρεί το ίδιο αυτό πρόβλημα πέρα από τα όρια της προσωπικής δυστυχίας και ανέχειας, επειδή εκατομμύρια άνθρωποι στο πλανήτη αντιμετωπίζουν την ίδια κατάσταση: πρόκειται κατ' ουσίαν για ένα κοινωνικό ζήτημα που ενδιαφέρει όλους τους ανθρώπους και αποτελεί ευρύτερα ένα κοινωνικό γεγονός με μεγάλες προεκτάσεις (Giddens, 2002, σσ. 52-54).

Στην Κοινωνιολογία περισσότερο από άλλες επιστήμες τα σύνορα μεταξύ επιστήμης και κοινής γνώσης είναι πιο δυσδιάκριτα (Bourdieu, et al. 2007: 125). Γενικότερα, κυριαρχεί η αντίληψη ότι ο κοινωνιολόγος, επειδή ασχολείται με τη διερεύνηση της κοινωνικής πραγματικότητας, με καθημερινές καταστάσεις της κοινωνικής ζωής, την οποία διάγουμε, στην ουσία ασχολείται με κάτι για το οποίο λίγο πολύ όλοι έχουν μια γνώμη, γνωρίζουν ή πιστεύουν πως γνωρίζουν· κοντολογίς ο καθένας θα μπορούσε να είναι και κοινωνιολόγος (Κουζέλης, 1991, σ. 314; Μπέργκερ, 1983, σ. 25 κ.ε., 31). Ο κοινωνιολόγος, όμως, έχει διαφορετικές αξιώσεις παρατηρώντας ή διερευνώντας μια κοινωνική διαδικασία. Θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε αυτές τις αξιώσεις αναδεικνύοντας τη χρησιμότητα του κοινωνιολόγου και ευρύτερα της Κοινωνιολογίας.

Ο Κοινωνιολόγος ζει σε μια συγκεκριμένη κοινωνία που έχει μια ορισμένη κοινωνική δομή. Μελετά την κοινωνική ζωή και την ανθρώπινη συμπεριφορά. Διαφέρει όμως το έργο του, η μελέτη αυτή από το έργο π.χ. του φυσικού επιστήμονα

που παρατηρεί τα αντικείμενα της φύσης. Ο κοινωνιολόγος ασχολείται με ανθρώπους και δράσεις αυτών και όχι με άψυχο υλικό. Έχει να παρατηρήσει, να αναλύσει και να ερμηνεύσει άτομα με συνείδηση, τα οποία δρουν σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, μια κοινωνία με συγκεκριμένη δομή, και τα οποία προσδίδουν στις πράξεις τους νόημα και σκοπό. Οι άνθρωποι μέσω των δραστηριοτήτων τους διαμορφώνουν τον κοινωνικό κόσμο και ταυτόχρονα διαμορφώνονται από αυτό. Η κοινωνική ζωή διαμορφώνεται από τις κοινωνικές πράξεις των ανθρώπων που διενεργούνται βάσει συγκεκριμένων σκοπών και άλλοτε έχουν αποτελέσματα εκούσια και άλλοτε μη προβλεπόμενα και ακούσια (Giddens, 2002, σ. 63; Ritsert, 1996, σ. 21 κ.ε.; Μπέργκερ, 1983, σ. 29-30, 40-41).

Ο Κοινωνιολόγος ζει σε μια συγκεκριμένη κοινωνία που έχει μια ορισμένη κοινωνική δομή. Στο πλαίσιο αυτό παρατηρεί τα κοινωνικά δρώμενα, παρατηρεί πώς ενεργούν οι άνθρωποι στις διάφορες κοινωνικές διαδικασίες και μελετά το νόημα που δίνουν στην πράξη (συμπεριφορά) του άλλου σε κάθε τέτοια κοινωνική διαδικασία (δες αναλυτικά για το νόημα, το υποκειμενικό νόημα και τη σχέση με την πράξη M. Weber, 1983, σ. 217). Γύρω από όλο αυτό διαμορφώνεται η αντίληψη για τη σημασία της σχέσης μεταξύ των ανθρώπων. Ο κοινωνιολόγος, δηλαδή, προσπαθεί να αποσπάσει πληροφορίες για το νόημα που δίνει στην πράξη (συμπεριφορά) κάθε άνθρωπος, να κατανοήσει, πώς σκέφτονται οι άνθρωποι που εξετάζει, για τη διαδικασία, τι γνωρίζουν, σε τι αποβλέπουν σε σχέση με αυτήν κ.ά. Πρόκειται ουσιαστικά για μια μεμονωμένη διαδικασία, η οποία όμως εντάσσεται σε ευρύτερους κοινωνικούς συσχετισμούς, επειδή στη σχέση των ανθρώπων μπορεί να παρεμβάλλονται άμεσα ή έμμεσα και άλλες κοινωνικές διαδικασίες ή μπορεί οι άνθρωποι που εξετάζει ο κοινωνιολόγος να έχουν ισχύ και εξουσία, να επηρεάζουν από τη θέση τους την κατεύθυνση της κοινωνίας (Ritsert, 1996, σ. 26 κ.ε.). Με τη συμβολή της κοινωνιολογικής φαντασίας μπορεί να συλλάβει αυτό που συμβαίνει στον κόσμο και αυτό που συμβαίνει μέσα του. «Η συνειδητή αυτοθεώρηση του σύγχρονου ανθρώπου [...] οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στο ότι νιώθει βαθιά την κοινωνική σχετικότητα και τη μεταπλαστική δύναμη της ιστορίας. Η κοινωνιολογική φαντασία είναι η πιο γόνιμη μορφή αυτής της συνειδητότητας» (Mills, 1985, σ. 16).

Ο Κοινωνιολόγος ζει σε μια συγκεκριμένη κοινωνία που έχει μια ορισμένη κοινωνική δομή. Επειδή εξετάζει τα κοινωνικά γεγονότα από απόσταση, είναι έξω από αυτά, γνωρίζει τι σκέφτονται, τι επιθυμούν και σε τι αποβλέπουν οι άνθρωποι με την πράξη (συμπεριφορά) τους με μεγαλύτερη ακρίβεια από ό,τι οι ίδιοι. Αναγνωρίζει την επίδραση των κοινωνικών παραγόντων σε κάθε ανθρώπινη πράξη, δηλαδή διαφοροποιεί τους σκοπούς της συμπεριφοράς από τα ακούσια και εκούσια αποτελέσματα αυτής ανάλογα με την επίδραση κοινωνικών παραγόντων. Κάθε φορά που εξετάζει και διατυπώνει κοινωνικά ζητήματα θα πρέπει να κάνει μια ξεκάθαρη αναφορά σε σειρά κοινωνικών και ατομικών προβλημάτων και να δίνει διάσταση στην έρευνα για τις αιτιακές σχέσεις ανάμεσα στο ατομικό περιβάλλον και την κοινωνική διάρθρωση (Mills, 1985, σ. 208). Επομένως, ο κοινωνιολόγος είναι σε θέση α) να κάνει έναν ευρύτερο κοινωνικό συσχετισμό και να διαμορφώσει μια

κριτική στάση απέναντι στην πράξη και τη σκέψη και β) με τα μέσα της κοινωνιολογικής σκέψης να ερμηνεύσει κοινωνικά γεγονότα και να τα συνδέσει με την κοινωνική δομή και τη λειτουργία της κοινωνίας. Για παράδειγμα μπορεί να παρατηρήσει και να ερμηνεύει τη δυνατότητα χρήσης της «επίσημης» γλώσσας του σχολείου που ευνοεί τους μαθητές συγκεκριμένων κοινωνικών στρωμάτων ως δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης. Δηλαδή, ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένη η ίδια η κοινωνία επηρεάζει κοινωνικές διαδικασίες με τις οποίες έρχονται οι άνθρωποι σε επαφή καθημερινά.

Ο Κοινωνιολόγος ζει σε μια συγκεκριμένη κοινωνία που έχει μια ορισμένη κοινωνική δομή. Χρησιμοποιεί την επιστήμη του (η Κοινωνιολογία είναι μια ακριβής επιστήμη, Ritsert, 1996, σ. 147 κ.ε.), τη θεωρία της, δηλαδή ένα σύνολο νόμων που είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους, έτσι ώστε να μπορεί να συναχθεί τουλάχιστον ένας νόμος από τους άλλους, για να ερμηνεύσει ένα συμβάν, ένα γεγονός (Τσαούση, 1983, σ. 104). Αναζητά τους νόμους και τις οριακές συνθήκες από τις οποίες μπορεί να συναχθεί ένα νόμος που θα είναι σε θέση να προβλέψει τυχόν μελλοντικά γεγονότα, να συναγάγει συμβάντα που δεν έχουν ακόμα παρατηρηθεί. Όταν αυτά θα εμφανιστούν τότε η πρόβλεψη / η πρόγνωση είναι σωστή. Δηλαδή, ο κοινωνιολόγος εφαρμόζει στον κοινωνικό κόσμο μια ρασιοναλιστική φιλοσοφία της γνώσης και ένα τρόπο επιστημονικής προσέγγισης με στόχο να αντικειμενικοποιήσει το άρρητο «να αναδείξει το κρυφό και κεκαλυμμένο, να διασπάσει, συσχετίζοντας φαινομενικά ασύμβατες διαστάσεις φαινομένων, αυτό που η ιδεολογία ενώνει, μιας μεθόδου που βασίζεται σε μια αντίληψη για τις κοινωνικές σχέσεις, η οποία οργανώνεται γύρω από τις υλικές, συμβολικές και θεσμοθετημένες σχέσεις κυριαρχίας [...]» (Παναγιωτόπουλος, 2007, σ. 13).

Η διαδικασία, την πορεία της οποίας ακολουθεί ο κοινωνιολόγος κατά την εργασία του, μπορεί να περιγραφεί πολύ συνοπτικά ως εξής:

- (1) Ο κοινωνιολόγος παρατηρεί με ακρίβεια και καταγράφει με προτάσεις παρατήρησης τις κοινωνικές διαδικασίες
- (2) Η παρατήρηση τον οδηγεί στη δημιουργία υποθέσεων για την κατανόηση του τι συμβαίνει. Δηλαδή, διατυπώνει μια υπόθεση για μια νομοτελειακή σχέση στην κοινωνία και στη συνέχεια μπορεί βάσει των κανόνων της κριτικής ορθολογιστικής τέχνης (σύμφωνα με την κριτικοορθολογιστική Κοινωνιολογία που συνιστά μια φιλοσοφική τοποθέτηση) να ασκεί κριτικό έλεγχο
- (3) Καταγράφει τις προσδοκίες στηριζόμενος σε λογικές βάσεις, δηλαδή ανάλογα με το τι ορίζουν οι κανονιστικοί νόμοι της κοινωνίας για τη δραστηριότητα των ανθρώπων (Ritsert, 1996, σ. 147-178).

Ο κοινωνιολόγος γνωρίζει τον επιστημονικό κοινωνιολογικό χώρο και δεν περιορίζει την κοινωνιολογική τέχνη στην επανεπεξεργασία θεωρητικών και μεταθεωρητικών στοιχείων αλλά διαθέτει το απαραίτητο κοινωνιολογικό βλέμμα που στοιχειοθετείται αφενός στις κοινωνιολογικές του γνώσεις αφετέρου στο θεωρητικό *Modus operandi*, στον τρόπο λειτουργίας που συνοψίζει όλες τις εφαρμοσμένες αρχές, μεθόδους, πρακτικές που χρησιμοποιεί (Παναγιωτόπουλος, 2007, σ. 13). Είναι καρπός της κοινωνιολογικής φαντασίας να μπορεί να μετατοπίζεται από τον πολιτικό

τομέα στον ψυχολογικό, από την εξέταση μιας οικογένειας στις διάφορες μορφές οικογένειας σε όλον τον κόσμο, από τα θρησκευτικά δόγματα στις στρατιωτικές εντολές κοκ. (Mills, 1985, σ. 16). Ο κοινωνιολόγος λαμβάνει υπόψη του την πολλαπλότητα των προσεγγίσεων και ερμηνειών του αντικειμένου που παρατηρεί, τη συνύπαρξη των διαφορετικών κοινωνιολογικών σχολών και σέβεται τον πολυπαραδειγματικό χαρακτήρα της Κοινωνιολογίας (για την πολυπαραδειγματική φύση της Κοινωνιολογίας δεξ αναλυτικά Κουζέλης, 1996, σ. 322 κ.ε). Έχοντας γνώση των διαφόρων ρευμάτων, που αποτελούν την προϋπόθεση της κατασκευής του λογικού νήματος των κανονιστικών αρχών της κοινωνίας, ασκεί κριτικό έλεγχο των γεγονότων. Βάσει των παραπάνω παρουσιάζει τους πολλαπλούς κοινωνιολογικούς τρόπους σκέψης μέσα από τις έννοιές τους, μέσα από την αντιπαράθεση των εννοιακών τους πλαισίων, δηλαδή εξετάζει τι τους συνδέει, ποιες είναι οι διαφορές τους και ποια τα όρια μεταξύ τους. Σε αυτήν την αντιπαράθεση στοιχειοθετείται και η κριτική των διαφορετικών κοινωνιολογικών θεωριών.

Η πολυπαραδειγματικότητα της φύσης της Κοινωνιολογίας λόγω αντικειμένου είναι αναγκαία στο πλαίσιο και τους ορισμούς των εννοιών της. Επομένως, ο κοινωνιολόγος προχωρά συνθετικά από τις γενικές έννοιες στις πιο συγκεκριμένες χρησιμοποιώντας διαφορετικά παραδείγματα ως «αυτοτελή επιστημονικά οικοδομήματα», κατασκευάζοντας μοντέλα ερμηνείας των κοινωνικών σχέσεων και πράξεων για κάθε παράδειγμα. Χρησιμοποιεί την άμεση εμπειρική καθημερινότητα και το λόγο της ως υλικό, τα αποδομεί και στη συνέχεια αναδομεί την επιστημονική σύλληψη με τη χρήση των εννοιολογικών όρων κάνοντας μια άσκηση στο χειρισμό, μια κριτική άσκηση, ελέγχοντας τους όρους (Κουζέλης, 1991, σ. 239· Κουζέλης, 1996). Η μετάδοση ενός επιστημονικού κοινωνιολογικού τρόπου σκέψης και λειτουργίας επιτυγχάνεται μέσω της εξοικείωσης του τρόπου παραγωγής εννοιών και αποφάσεων και μέσω της συμμετοχής σε αυτή τη διαδικασία παραγωγής (Κουζέλης, 1996, σ. 329· Mendras, 1991, σ. 30-31· Παναγιωτόπουλος, 2007, σ. 14).

3. Σύνοψη

Επειδή η Κοινωνιολογία επικεντρώνεται στον κοινωνικό κόσμο, στις κοινωνικές διαδικασίες, τις επιδράσεις αυτών στη ζωή μας και τη ζωή των άλλων, ο κοινωνιολογικός τρόπος σκέψης μας επιτρέπει να δούμε τον κοινωνικό κόσμο από όλες τις πλευρές, να τον κατανοήσουμε καλύτερα και να συνειδητοποιήσουμε τις διαφορές μας. Όσο περισσότερο κατανοούμε τον τρόπο δράσης μας και τη λειτουργία της κοινωνίας, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να προβλέψουμε το μέλλον μας και να το επηρεάσουμε. Μαθαίνω να σκέφτομαι κοινωνιολογικά σημαίνει πρωτίστως ότι έχω αυξημένη αυτοσυνείδηση που μου δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσω καλύτερα το νόημα των πράξεών μου και της συμπεριφοράς μου, όπως και των άλλων, και με τρόπο δημιουργικό να συνδέσω τις καταστάσεις της ζωής μου με πορίσματα των κοινωνιολογικών ερευνών. Άρα μου δίνεται η δυνατότητα να αποτιμήσω κάθε μέτρο

πολιτικής της κοινωνίας που ζω και με επηρεάζει και να αντλώ οφέλη από την κοινωνιολογική έρευνα για την ζωή μου (Giddens, 2002: 64-66).

ΚΟΙΝΩΝΙΑ (κοινωνική δομή, κανόνες, νόμοι)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΣ

Κοινωνιολογική θεωρία: θεωρητικές προτάσεις, προσεγγίσεις, ερμηνείες, «θεωρία του κοινωνικού», «θεωρία γνώσης του κοινωνικού»

Παρατήρηση κοινωνικού γεγονότος

Υποθέσεις, προτάσεις βάσης (επιστημονική μέθοδος αναζήτησης της κατάστασης της κοινωνικής πραγματικότητας)

ΑΤΟΜΟ Α: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ → ΑΝΕΡΓΙΑ

Γνώση του γεγονότος, σημασία που δίνει στην κατάσταση

Ευρύτεροι κοινωνικοί συσχετισμοί: κοινωνικές διαδικασίες που ενδέχεται να επηρεάζουν την κατάσταση

Έρευνα: η ανεργία ως φαινόμενο κοινωνικό (από πού εξαρτάται π.χ. δομή της κοινωνίας, οικονομική πολιτική, ποιος μπορεί να επηρεάσει, να ασκεί εξουσία στη συγκεκριμένη κατάσταση)

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΥ

1. *Επιβεβαίωση της θεωρίας*
2. *Πρόβλεψη μελλοντικής κατάστασης*

Σχεδιάγραμμα 1. Ο τρόπος σκέψης του κοινωνιολόγου

Βιβλιογραφία

- Bourdieu, Pierre, Chamboredon, Jean-Claude, Passeron, Jean-Claude (2007). *Η τέχνη του κοινωνιολόγου. Επιστημολογικά προαπαιτούμενα*. (προλ. Ν. Παναγιωτόπουλος, μτφρ. Ε. Γιαννοπούλου, Δ. Φιλίππουλίτης). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Charon, Joel, M. (2000). *Ten Questions: A Sociological Perspective*. Fourth Edition. Wadsworth.
- Δεσποτόπουλος, Κωνσταντίνος, Ι. (1978). *Μελετήματα Πολιτικής Φιλοσοφίας*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Giddens, Anthony (2002). *Κοινωνιολογία*. (μτφρ. επιμ. Δ.Γ. Τσαούσης). Αθήνα: Gutenberg.
- Ginsberg, Morris (1947). *Reason and Unreason in Society, Essays in Sociology and Social Philosophy*. London School of Economics and Political Science. London.

- Keynes, John Maynard (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Macmillan Cambridge University Press for Royal Economic Society. London: Macmillan (reprinted 2007).
- Κουζέλης, Γεράσιμος (1996), Η Κοινωνιολογία ως Άσκηση, στο: J. Ritsert, *Τρόποι σκέψης και βασικές έννοιες της Κοινωνιολογίας: Μια εισαγωγή*, Αθήνα: Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη, σ. 314.
- Κουζέλης, Γεράσιμος (1991). *Από το βιωματικό στον επιστημονικό κόσμο. Ζητήματα κοινωνικής αναπαραγωγής της γνώσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.
- Μαρκούζε, Χέρμπερτ (1954). *Λογική και Επανάσταση. Η άνοδος της κοινωνικής θεωρίας*. Τόμ. Β'. (μτφρ. Φ. Κονδύλης). Αθήνα: Ι.Δ. Αρσενίδης.
- Mendras, Henri (1991). *Στοιχεία Κοινωνιολογίας*. (επιμ. μτφρ. προλ. Ι.Λαμπίρη-Δημάκη, μτφρ. Ο. Πολυχρονοπούλου). Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Mills, C. Wright (1985). *Η κοινωνιολογική φαντασία*. (μτφρ. Ν. Μακρυνικόλα, Σ. Τσακνιάς, επιμ. Γ.Η. Χάρης) Αθήνα: Παπαζήση.
- Mills, C. Wright (1970). *The Sociological Imagination*. Harmondsworth: Penguin.
- Μπέργκερ, Π. (1983). *Πρόσκληση στην Κοινωνιολογία. Μια Ανθρωπιστική Προοπτική*. (μτφρ. Ε. Τσελέπογλου). Αθήνα: Μπουκουμάνη.
- Παναγιωτόπουλος Νίκος (2007). Πρόλογος της ελληνικής έκδοσης. Στο: P. Bourdieu, J.C Chamboredon, J.C. Passeron. *Η τέχνη του κοινωνιολόγου. Επιστημολογικά προαπαιτούμενα*. (μτφρ. Ε. Γιαννοπούλου, Δ. Φιλίππουλίτης).(σσ. 9-15). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τερλεξής, Πανταζής (1999). *Max Weber. Το ξεμάγεμα του κόσμου*. Τομ. 1^ο. Αθήνα: Παπαζήση.
- Τσαούσης, Δ.Γ. (1984). *Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσάτσου, Κωνσταντίνου (1980). *Η κοινωνική φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».
- Weber Max (1983). *Βασικές έννοιες Κοινωνιολογίας*. (εισ. μτφρ. Μ. Κυπραίος). Αθήνα: Κένταυρος.